

Geldde

Dolly Verhoeven eindredactie

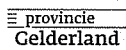
riand

1900

2000

Eindredactie
Redactie

Beeld en dvd

 provincie
Gelderland

de-Gelderland/Bibliotheek

Resultaten

Zo trad er een nieuwe fase in, waarin feministes vanuit de vrouwenhuizen en praatgroepen de maatschappij daarbuiten meer in het oog kregen en zich daarin minder radicaal gingen opstellen. Hoewel het streven van de tweede-golffeministes naar een maatschappij waarin mannen en vrouwen gelijkwaardig zijn niet werd gerealiseerd, werden vanaf de jaren zeventig wel degelijk ontwikkelingen in gang gezet die de sociaal-economische en culturele sekseverschillen verkleinden. Op het terrein van huwelijk, seksualiteit en gezin vonden flinke verschuivingen plaats, waardoor het huwelijk niet langer alleenzigmakend was. Het streven naar economische onafhankelijkheid van vrouwen werd in de jaren tachtig onder meer geconcreti-

seerd in de individualisering van belasting en sociale zekerheid. Een rechtvaardiger verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid (huishoudelijke arbeid en de zorg voor kinderen) was aan het eind van de twintigste eeuw een belangrijk *issue* in de Nederlandse politiek, net als de verruiming van kinderopvangvoorzieningen en de vergroting van de politieke macht van vrouwen. Ook binnen de politieke partijen heeft het tweede-golffeminisme zijn sporen nagelaten, mede door toedoen van vrouwen en vrouwenorganisaties in deze partijen. Al deze ontwikkelingen hebben eraan bijgedragen dat de tegenstellingen tussen de traditionele en de nieuwe vrouwenorganisaties konden worden overbrugd, een niet onbelangrijk gegeven in een provincie als Gelderland, waar eind

jaren tachtig alleen al van de eerbiedwaardige Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen 12.500 vrouwen lid waren. Maar het meest in het oog springend is wel de winst die is geboekt in de abortusstrijd. Niet alle eisen werden ingewilligd. Terwijl volgens een in 1981 gehouden opiniepeiling 55 procent van de Nederlandse bevolking voorstander was van het principe 'de vrouw beslist', werd in de wet vastgelegd dat vrouw en arts tezamen tot een besluit moeten komen. Toch viel met de totstandkoming van de nieuwe Abortuswet in 1981 een belangrijk strijdpunt van de tweede feministische golf weg. Gelderse vrouwen én mannen hebben in deze strijd een niet te verwaarlozen aandeel gehad.

78

Doe maar Normaal

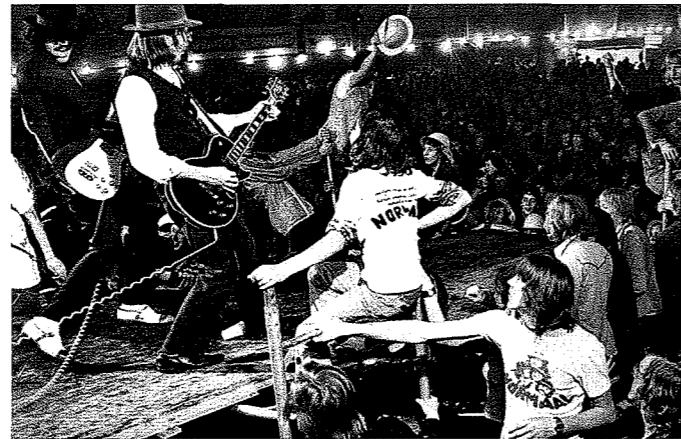
De ontwikkeling van dialectmuziek in de Achterhoek

Louls Peter Grijp

Hummelo/Hilversum 1977 Het laawaai van startende motoren komt naadloos voort uit scheurende triolen van elektrische gitaren en drums. Na enkele opzweepende *oe's* en *aa's* zingt Bennie Jolink (Hummelo, 1946) in onvervalst Achterhoeks: 'Oe-oe-oerend hard kwamen zie doar aan gescheurd/oe-oe-oerend hard want zie had'n van de motorcross geheurd.' Zo begint het lied over de boerenzoons Bertus en Tinus die zich na de cross, waar ze alderbastende gein hebben gehad, op de thuisreis te pletter rijden op hun Norton respectievelijk BSA. Dergelijke ruige plattelandsklanken zijn ongehoord in de populaire muziek van 1977 en het is dan ook met *Oerend hard* dat Jolinks band Normaal in Nederland doorbreekt. Daar komt wel enig publicitair geweld aan te pas. Ten behoeve van de clip van *Oerend hard* zijn er filmopnamen op locatie in Hummelo. Vervolgens moeten er nog enkele shots worden gedraaid in de NOS-studio in Hilversum. De band heeft zich terdege voorbereid en een hooiblazer meegenomen, waamee men stro en confet-

ti door de studio verspreidt. Er is tevoren al flink wat bier ingenomen en verder heeft men die ochtend de veemarkt bezocht, wat nog goed te ruiken is. Er breekt een conflict uit met de vrouwelijke assistent-floormanagement, die de door Normaal veroorzaakte troep moet aanvegen. Ze heeft er de pest in en noemt de musici 'boeren', waarna Jolink haar voor 'knakentemeier' uitmaakt – daar is geen woord Achterhoeks bij. Vervolgens is er een fotosessie in de kleedkamer, waarbij een spiegel sneuvelt. Bij het verlaten van het studioterrein ten slotte wordt een geüniformeerde portier die een stopteken geeft bijna van de sokken gereden. Dat is bij elkaar ruim voldoende om de landelijke pers te halen, die de volgende dag melding maakt van vernieling, aanranding en poging tot doodslag. Zo bouwt Normaal in het begin van zijn carrière aan een woest imago rond de thema's platteland, drank, seks en geweld indachtig de woorden 'Jongs, lao'w toch normaal doen, dan doe'w gek genoeg'. Als manager Joost Carlier vreest dat de film-

opnames van een live-optreden ten behoeve van een volgende hit, *Alie*, te tam zullen uitvallen, deelt hij halve liters bier uit en moedigt het publiek aan dat in het rond te spuiten. Daarmee vestigt hij een traditie: tijdens Normaal-optredens verdwijnt sedertdien een groot deel van het bier niet in de kelen maar op de vloer. Andere vaste elementen zijn het stro dat halverwege de avond over het publiek wordt uitgeschud en de levende mascottes, van wie Hendrik Haverkamp de populairste is. Deze boomlange kerel, in het dagelijks leven metaalbewerker, gaat tijdens optredens in boerenkiel en op klompen met een strontemmer rond. Tijdens de muziek geeft het publiek zich over aan het zogenoemde *høken*, dichtopeengepakt hossen met ontbloot bovenlijf, inclusief duwen, trekken en 'vloertje beuken' – massaal stampen op de houten vloer. In beginsel beperkt dit *høken* zich tot het mannelijke deel van het publiek, maar er is ook wel eens een blote damesboezem te zien. Vooral in de beginjaren wordt er regelmatig op het podium gestript. In de loop der jaren slijten de scherpe kantjes er echter af en uiteindelijk wordt er zelfs een *høkvrije* zone in de tenten ingericht voor de iets oudere bezoekers. Tenminste, zolang men nog in tenten speelt; rond de eeuwwisseling treedt de groep vooral in theaters op.

Populaire muziek in de Achterhoek

Normaal was niet de eerste band in de Achterhoek die popmuziek maakte. Zoals overal in de westerse wereld had de jeugd hier in de jaren zestig vol enthousiasme de Anglo-Amerikaanse muziek omarmd, eerst de rock-'n-roll, later de merseybeat. Daarmee veranderde er veel in de jeugdcultuur. Was lichte muziek altijd een zaak van nette artiesten geweest, nu kon iedereen muziek maken. Talloze jongeren wisten een elektrische gitaar of drumstel te bemachtigen en de bandjes rezen als padenstoelen uit de grond. In Doetinchem bijvoorbeeld waren in die jaren actief: Leonor Lead, Les Aimants, The Blue Stars, Bob Group 99, Buzzgroup Act, Ginhouse, The Golden Strings, Internos, The Jibs, Jungle Rhythms, The Summits, Walther And The Rattles, Les Clochards en Touch. Dergelijke beatbandjes vormden een reactie op de gevestigde jazz-orde, die in Doetinchem subsidie genoot. Colberts, witte overhemden en stropdassen maakten in de loop van de jaren zestig plaats voor T-shirts en spijkerkleding, waarbij de haardracht langer en langer werd. In 1966 werd in Doetinchem Beatclub Shabby opgericht, waar live-optredens waren en waar men kon dansen. Voor singles en lp's kon de jeugd terecht bij drie plaatselijke radiowinkels. Men werd over de nieuwste mu-

ziek geïnformeerd via muziekbladen als *Tuney Tunes*, *Hitweek* en *Muziekparade*, via programma's als *Tijd voor Teenagers* op de radio en *Top of Flop* op televisie. Het was ook de tijd van de eerste snackbars en automatieken. In een dergelijke omgeving zette Ben Jolink zijn eerste muzikale schreden, om precies te zijn in de bands Bob Group 99 en Buzzgroup Act. Hij was toen nog zoekende. Als student had hij het op de kunstacademie in Hengelo niet naar de zin gehad. In het bruisende Amsterdam lachte hem een mooie toekomst als theaterdecorschilder toe, maar dat draaide uit op een ontgoocheling, zoals hij later vaak in interviews vertelde: hij zag er weliswaar goed en hip uit, maar zodra hij zijn mond opendeed, ontmaskerde zijn Achterhoekse tongval hem als 'boer' en zag men hem niet meer staan. Deze kras op zijn ziel zou vérstrekkende artistieke gevolgen hebben. Om lucht te geven aan zijn frustratie ging Jolink gedichten in het Achterhoeks schrijven. Op het repertoire van Normaal stonden in de begindagen vooral Engelstalige nummers, maar tijdens een optreden op het Lochem Festival in 1975 veranderde hij de bluestekst 'Oh, my baby left me' opeens in 'Ik zat laatst te driet' en op de plee'. Dat sloeg in als een bom. De reactie van het publiek deed hem besluiten voortaan in het Achterhoeks te zingen.

> Bennie Jolink (links) met zijn tweede bandje Buzzgroup Act, circa 1967.

>> Normaal in de markthal in Doetinchem, eind jaren zeventig.

Phonogram-producer Peter Koelewijn, die zelf ooit een Nederlandstalige hit had, zag echter weinig in het dialect dat hij amper kon verstaan en probeerde de groep over te halen in het Nederlands verder te gaan. Normaal weigerde en stapte over op Telstar van Johnny Hoes, die *Oerend hard* uitbracht en grif de 121 gulden schadevergoeding betaalde die de NOS de band in rekening bracht na het 'verwoestende' optreden in Hilversum.

De drievoudige betekenis van Normaal

Het succes van Normaal kent drie dimensies. Ten eerste heeft de groep natuurlijk grote betekenis gekregen voor de eigen achterban, ten tweede werd door Normaal in de Achterhoek een regionale muziekcultuur zichtbaar en ten slotte beïnvloedde de band ook de populaire muziek elders in Nederland.

De achterban van Normaal, de 'Anhangerschap', werd gevormd door duizenden trouwe fans, meest boeren en andere plattelanders. Ze werden via de *Anhangerschapbode* geïnformeerd, in het dialect, over het wel en wee van de band. 'Boer' werd tot geuzennaam verheven. De populistisch getinte teksten van de groep verwoordden idealen, maar vooral ook frustraties van de boerenstand. Verzen als *De boer is troef en ik bun moar 'n eenvoudige boer'nul* waren velen uit het hart gegrepen. Randstedelingen, Europese regelgeving en milieubepalingen werden op de korrel genomen, kermis, kroeg, motorcross, bier en gulle boerendeernen verheerlijkt. En niet alleen met woorden, maar ook met daden maakte Normaal zich populair bij de doelgroep, bijvoorbeeld met een benefietconcert voor door mond-en-klauwzeer getroffen boeren. Een mooi gebaar leek hun ook een inzameling van motoren ten behoeve van missionarissen in Afrika. Daarnaast waren de talrijke 'fratsen' die aan de stamtafel in Hummelo met het voor Normaal kenmerkende gevoel voor humor werden bedacht, aan de Anhangers welbesteed.

Het succes van de groep bleef niet beperkt tot de Achterhoek of het saksische taalgebied. Op hun 'veldtochten', zoals de tournees in Normaaltaal heetten, werd heel Nederland aangedaan, althans het platteland van heel Nederland. De tegenstelling waarop Jolink en de zijnen graag inspeelden was dan ook die van stad en platteland, van Randstad en regio. Daarbij mocht van dik hout planken worden gezaagd, maar ontegenzeggelijk heeft Normaal het gevoel van eigenwaarde van menige plattelandsbewoner gesterkt. Tijdens de optredens van de band vierden boeren hun boer-zijn. De groep schiep een eigen boerencultuur waarin de hoofdrol was weggelegd voor muziek die even goed kon zijn geïnspireerd door Chuck Berry en The Rolling Stones als door Duitse hoempamuziek.

Deze verheerlijking van het platteland kreeg natuurlijk extra betekenis in de eigen regio. Dat werd beaamd door medewerkers van het Staring Instituut, dat ijvert voor het behoud van de traditionele streekcultuur. "Normaal is van onschatbare waarde voor de promotie van de regio", verklaarde directeur S. Grit eens tegenover het NRC.¹ De band heeft de Achterhoekers streekbewust gemaakt, de jongeren hebben geleerd dat ze zich niet voor hun gedrag of uitspraak hoefden te schamen. Tegelijk baande Normaal de weg voor andere

bands om in Achterhoekse dialecten te zingen en droeg ook op die manier bij aan de herwaardering van het dialect. Zo ontstond het populaire Boh Foi Toch (hetgeen zoveel betekent als 'Tjongejonge, het is me wat') rond trekharmonica-speler Hans Keuper, waarin twee oud-leden van Normaal meespeelden: drummer Jan Manschot en gitarist Ferdi Joly, die ooit samen met Jolink *Oerend hard* schreef. Boh Foi Toch hanteerde een milder, meer op volksmuziek als texmex, cajun en zydeco geïnspireerd idioom dan Normaal. Dat appelleerde aan een wat ouderwetser soort gemeenschapszin, die van de landbouwwerktuigenvereniging en de schutterrij. De distributiemethoden die de groep hanteerde getuigden ook van die instelling: de eerste cd werd niet via een platenmaatschappij verspreid maar door 52 SRV-melkmannen uitgevent. Nog meer op traditie gericht was Spøl, dat in 1970 als gospelgroep werd opgericht en via Engelstalige folk bij de streektaalmuziek uitkwam. Ook hier klonk de trekharmonica. Uit de teksten spraken nostalgie, humor, maatschappijkritiek en bezinning. In het kielzog van Normaal opereerde sedert 1979 de Oxx Band van Jan van Os, die gehuld in Vikingpak met ossenhoorns op de helm het grote voorbeeld in ruigheid trachtte te overtreffen. In de jaren negentig ontstond de band van Jan Ottink, die weliswaar

> Boh Foi Toch met (tweede van rechts) Hans Keuper, 1990.

in het Achterhoeks zong, maar wiens poëtische teksten niet naar de streek of het plattelandsbestaan verwezen. In diezelfde tijd liet Henry Welling zich inspireren door Amerikaanse singer-songwriters als Tony Joe White voor zijn Achterhoekse liedjes, die hij zelf op de gitaar begeleidde. Kas Bendjen uit Vorden wisselde rocknummers af met harmonicapolka's. Stampotrock noemden ze het zelf. De teksten gingen over onmogelijke liefdes en het dagelijkse boerenbestaan, inclusief het melk- en mestoverschot. Konden de meesten van deze muzikanten niet van de streektaalmuziek alleen bestaan, er diende zich ook een professionele navolger van Normaal aan:

Jovink & de Voederbietels. Het eerste lid van de naam ontleende de band aan oprichters Hendrik Jan Lovink en Gijs Jolink, zoon van de Normaalzanger. Lovink en Jolink legden weliswaar de nadruk op de verschillen met Normaal – Jovink nam het niet op voor de onderdrukte boer, er werd bij hen niet met bier en stro gegooid –, maar de parallellen waren onmiskenbaar: het zingen in het Achterhoeks, de oriëntatie op rock-'n-roll en de voorliefde voor motoren. Men organiseerde zelfs een eigen jaarlijkse Zwarte Cross, een nationaal spektakel geïnspireerd op de illegale motorcrosses uit de jaren zestig en zeventig. Evenals bij Normaal was er een goed georganiseerde fanclub, de Voederbietels,

met een eigen *Bietenblad* en uitstekend lopende merchandising. Hilversum wilde niet voor *airplay* zorgen, maar Jovink regelde zijn eigen zaakjes, inclusief een indrukwekkende reeks cd's. De jaaromzet van de band bedroeg begin 21^e eeuw alles bij elkaar zo'n drie miljoen euro. Door het gebruik van het dialect benadrukten Normaal en de andere genoemde musici de regionale dimensie van hun muziek, hun worteling in de streek. Normaal zette de Achterhoekse muziekcultuur als zodanig op de kaart. Dat was vooral een kwestie van beeldvorming, naar buiten toe maar ook in de regio zelf. Dat in de Achterhoek popmuziek steeds meer werd gezien als onderdeel van de streekcultuur kan men afleiden uit het feit dat het Staring Instituut in 2000 onderdak bood aan het Poparchief Achterhoek Liemers. Dat was niet helemaal vanzelfsprekend, want het poparchief documenteerde in beginsel alle populaire muziek die in de streek werd gemaakt en dat betrof in grote meerderheid Engelstalige pop. Tot de vele tientallen acts die actief waren behoorde ook Vandenberg met zanger Bert Heerink en bassist Dick Kemper, de Achterhoeks/Twentse hardrockformatie die in de eerste helft van de jaren tachtig wereldberoemd werd met *Burning Heart* en internationale tournees maakte. Elders werd Anglo-Amerikaans pop vaak als tegenpool of zelfs als een bedreiging van de traditionele volksmuziek gezien, maar niet in de Achterhoek: Normaal heeft een brug tussen populaire en volkscultuur geslagen, tussen internationale en regionale muziek. Dat Normaal het gezicht van de Achterhoekse muziek werd, had tot gevolg dat Engelstalige bands uit die regio elders in Nederland gemakkelijk met bier en boeren werden geassocieerd – ten onrechte. Ten slotte is Normaal van betekenis geweest voor de Nederlandse populaire muziek als geheel. Normaal heeft beslist bijgedragen aan de ontwikkeling van de

4 mei Hemelvaartsdag
HOUTKAMPHAL
DOETINCHEM

BEATMARATHON

het geweldige - 11.00 - 22.00 uur @se@
 ste beat-evenement ooit in oost-Nederland
 georganiseerd

el-luf uur lang
BEAT
BEAT
BEAT
 door o.a. 5 (vijf!!!)
 Nederlandse
 topgroepen

MOTIONS
EARRINGS
MASKERS
RO-D-YS
SHOES

Gepresenteerd door de beatclubs:
Ever Play (Winterwijk)
Shabby (Doetinchem)

 Op het voorverkoopadres in Doetinchem
 Boekhandel Misset, Waterstraat 5
 zijn voor Graafschaphode-abonnees
 tegen inlevering van deze advertentie
 300 kaarten beschikbaar à f 5,-

Reductie

> Aanplakbiljet van het Beatfestival in de Houtkamphal in Doetinchem, 1967.

pop-in-de-moerstaal, met name aan de adaptatie van die moedertaal aan de eisen van de Anglo-Amerikaanse rockmuziek. Dit was in het begin niet eenvoudig. Peter Koelewijns hit *Kom van dat dak af* uit 1960 had geen navolging gekregen. Juist door het dialect, waarin de eigen emoties in eigen bewoordingen konden worden uitgedrukt, bleken Jolink en Joly echter in staat een geloofwaardige

synthese tot stand te brengen. 1977, het jaar van *Oerend hard*, bleek een keerpunt in de Nederlandstalige popmuziek. In hetzelfde jaar brak Raymond van het Groenewoud met zijn lp *Nooit meer drinken* door in de Vlaamse pop-in-de-moerstaal. Het jaar daarop richtte Ernst Jansz Doe Maar op, wat een hoogtepunt in de Nederlandstalige populaire muziek inluide.

79

Putten aan zee

Toerisme en de strijd om de groene ruimte

Jaap Lengkeek

Putten 1978 Spelende kinderen aan de rand van het strand. Zonnebadende tieners. Moeders in bikini's. Vaders sjouwend met koeltas, badhanddoeken, strandstoeltjes en parasol. Een mooie zomer in de jaren zeventig. Het is druk op het strand. Aan het eind van het seizoen zal de teller op maar liefst honderdduizend bezoekers komen te staan. Scheveningen, Zandvoort, Katwijk, Noordwijk...? Niets daarvan. We zijn in de gemeente Putten, aan het water tussen Flevoland en Gelderland. Iedereen kent de beelden van het overvolle strand op mooie dagen bij de badplaatsen aan de Noordzee. Maar een Gelders strandtafereel? Wat is er gebeurd?

Heeft Normaal zijn steentje bijgedragen aan de Nederlandstalige pop, voor de streektaalmuziek is de groep beslist baanbrekend geweest, tot ver buiten de Achterhoek. Succesvolle bands als De Kast uit Friesland, het Drentse Skik en Rowwen Hèze uit de Peel zijn schatplichtig aan Normaal. In Zeeland werd Surrender opgericht, een boerenrockgroep die bij voorkeur poseerde op de trekker. In Naaldwijk bezongen de Kromme Jongens thema's uit de tuinbouw, in het plaatselijk dialect, en speelden met hun tomatenrock naar eigen zeggen in op de chauvinistische gevoelens van het Westlandse volk. Het ultieme bewijs van de uitstraling van Normaal's *Oerend hard* leverde echter Tinus Tulp uit Katwijk aan Zee, die het beroemde nummer coverde met een eigen tekst over een op hol geslagen grasmaaier – in het 'kattuks':

"Aháa aháareg hart
 háade me mòòtertje-n-edraeit,
 Aháa aháareg hart,
 want me gras mos nõðdeg 'emaeit."

'Puits sur Mer'

Rijksambtenaren in Den Haag zagen in het randmerengebied, ontstaan door de inpoldering van de Flevopolder, begin jaren zestig een geweldige kans voor recreatie. De aaneengesloten meren waren ideaal voor doorgaande watersport en de randen van de meren konden deels als strand worden bestemd. De gemeenten Nijkerk, Putten, Ermelo, Harderwijk, Doornspijk en Elburg reageerden alert en begonnen samen met de provincie Gelderland plannen te ontwikkelen. Er lag al een strand, Nieuw Hulckesteijn, op de plek waar voor het maken van de vaargeul in het Nijkerkernauw in 1962 zand was opgespoten tegen de dijk. Maar er deed zich voor de samen-

> Bezoekers aan het Beatfestival in Doetinchem, 1967.